

3. Макаренко А. С. Педагогическая поэма. Москва : ИТРК, 2003. 736 с.
4. Макаренко А. С. Твори: в 7 т. Київ : Радянська школа, 1976.

Юлія СІМОНЕНКО

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ТА САМОВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Дитину виховують не в певний період, не частково - це здійснює кожна мить життя і кожен куточок землі, кожна людина з якою особистість стикається. Природні здібності дитини не відповідальні за кінцевий результат виховання і формування особистості, жодного людського таланту природа не відшліфує – вона лише закладає, а процес удосконалення лягає на плечі батьків, вчителів та суспільства. Василь Олександрович Сухомлинський віддав дітям своє життя, до останньої хвилини його не покидала жага педагогічної творчості.

Метою даної статті є висвітлення провідних ідей і думок Василя Сухомлинського на теорію і практику виховання.

Процес формування гармонійно розвиненої особистості залежить перш за все від виховання в дитинстві. Основними критеріями його є дисципліна, відповідальність перед суспільством і самим собою – перед власною совістю. Василь Олександрович, проаналізувавши труднощі плекання своїх вихованців у роки від дитинства до юності переконався, що дуже важко виховувати підлітків, в яких надто легко відбулося виховання в дитячі роки. Всім відомий вислів – «Діти – радість життя» - глибокий сенс, але й чимала суперечність. У дитинстві закладається людський корінь [2, с. 291]. Дитина наслідує батьків на новій основі, вони вкладають у неї найвищі людські якості, і тільки тоді, вона дійсно може стати джерелом радості життя. Результат виховання в період до юності необхідний не тільки для сьогодення, а й з розрахунком на майбутнє, тож потрібно робити все для того, щоб сформувати тонкість і емоційну культуру сприйняття світу – пізнання людини, здатність до переживань та почуттів, поваги до себе та відчуття власної гідності. Таким чином, спираючись на погляди В.О. Сухомлинського стосовно виховання в дитинстві, необхідно зберегти тепло душі і серця дитини, не використовувати жорстких засобів покарання з прикладанням фізичної сили, адже це є першим показником того, що батьки безкультурні та безсилі, потрібно дітям приділяти достатньо уваги, поважати їх як особистість та бути просто другом. Інакше підлітки, які мали таку систему виховання, часто виростають жорстокими, безсердечними, вчиняють правопорушення.

В.О. Сухомлинський детально розглядає сімейно шкільне виховання, адже кожен із батьків хоче, щоб їхня дитина була добре вихована, але, на жаль, не всі знають як це зробити. І батькам, і вчителям слід усвідомити, що окремо сім'я і школа не зможуть справитися з таким складним завданням – формування особистості. Вони повинні розуміти, що вчитель – це не просто людина, яка передає знання, це – творець майбутньої особистості своєю майстерністю, вміннями, мистецтвом давати приклад іншим. У процесі виховання беруть участь багато сил, найбільш значний має матір, але в цілому на перше місце ставиться сім'я, потім педагог зі своїм життєвим досвідом, інтелектуальними та естетичними цінностями, також впливає оточення, колектив, друзі. Наприклад, за розумове виховання відповідальність несе не тільки школа, дуже багато зусиль може і повинна зробити також сім'я, для того щоб діти були розумні, мудрі та чесні. Василь Олександрович наголошує на самій особистості вихованця, тобто на самовихованні.

Дослідивши праці В.О. Сухомлинського, бачимо, що початком для самовиховання є усвідомлення своєї совісті. «Життя переконало – перший і найбільш відчутний

результат виховання виражається в тому, що людина починає думати про самого себе» [1, с. 259]. Виховувати дитину – це означає виховати у ній вимоги до себе, тобто не постійно допомагати, не всі справи робити спільно, а надавати можливість відчувати відповідальність за самого себе, за свої вчинки, щоб у дитини сформувався особистий погляд на життя, на певні обставини, та вона змогла виробити особисту життєву позицію. Вчити самоорганізації, самопізнанню і самовихованню необхідно від 7 до 11 років, пропустивши цей період, неминуче постане проблема перевиховання. Мотив самовиховання дуже влучно виражений у цих словах: «Найди себе в собі, оволодій собою» [4, с. 192].

Самовиховання починається тоді, коли людина залишається на одинці зі своєю совістю [3, с. 231]. Це необхідно зробити якомога раніше, адже життя вносить свої корективи, рано чи пізно вона зіткнеться з труднощами один на один, і без моральної підготовки це стане великим ударом для особистості. Зазвичай діти до 17-18 років відчують себе вихованими, тобто над ними постійно є дорослі. Вони не виховують самих себе через те, що не самостверджуються в постійних відносинах з іншими людьми.

Самовиховання – це поєднання єдності розуму і серця, поєднання відчуттів і переконань. Існує декілька сфер самовиховання, які взаємопов'язані між собою: сфера праці й навчання, сфера моралі та фізичної культури.

Характерною рисою самовиховання є відчуття особистої цінності, повага до себе, бажанням стати кращим та віра у свої сили. Щоб допомогти дитині мати ці риси, необхідно процес виховання здійснювати так, що коли стаються певні незначні огріхи або неподобства, повинно виникати у неї почуття докори сумління, вона повинна цю ситуацію пережити з глибоким переживанням і усвідомленням того, що вчинила – це є найголовнішим у мистецтві виховання. Мета здорового виховання – попередити про серйозні вчинки бесідою із дитиною. Пробудити дитину до самовиховання можна з допомогою ніжності та обережності під час індивідуальних розмов. Таким чином, найважливішим педагогічним інструментом є вміння глибоко поважати людську особистість у своєму вихованні. [2, с. 309].

Існує ще одна умова без якої неможливий процес самовиховання – вихованець ніколи не повинен зазнати образи людської гідності. Майстерність педагогів полягає у тому, щоб від першого дня у навчальному закладі і до перших думок про самостійне життя, дитина намагалася утвердити власну честь та гідність, і це стало для неї найважливішим стимулом до морального вдосконалення.

Говорячи про проблему самовиховання у фізичній культурі, Сухомлинський наголошує на тому, що це елементарна умова повноти духовного життя та інтелектуального багатства, яка облагороджує всі інші сфери людського. Самовиховання фізичної культури повинно починатися із ранніх літ. Людина здатна зрозуміти сенс фізичної культури тільки тоді, коли відчує повноту своїх сил, коли зможе направити свої духовні сили на укріплення фізичних. «Хто працює з раннього дитинства до глибокої старості, той до останніх днів життя залишається повноцінною людиною, зберігаючи фізичні сили, ясність розуму та багатство сприйняття і емоцій» [4, с. 211].

Василь Олександрович виділив найголовнішу складність у керівництві процесу самовиховання – це навмисність і штучність впливу. Працю називають великим вихователем, але вона буде ефективною лише тоді, коли стане улюбленою для людини. Тобто, необхідно щоб кожен сам побачив свою майстерність і творчість внаслідок особистої праці, а не робив це вимушено чи навмисно. Рання юність вважається дуже складним віком. Відбувається бурхливий розвиток моральних, розумових та фізичних якостей. Успішно подолати труднощі і виховати гармонійно розвинену особистість можна лише тоді, коли виховання підкріплюється самовихованням.

В.О. Сухомлинський також приділяв особливу увагу вихованню педагогами дітей у власних сім'ях. Наголошував на тому, щоб атмосфера школи залишилася там же, а

вдома панували затишок, любов і тепло. У вчителя завжди присутня влада над дитиною, але важливо вміти ставити кордони і мудро користуватися нею, залишаючи її у шкільних стінах. Вдома потрібно уникати таких розмов які розкривають усі деталі педагогічної професії, де присутня характеристика окремих учнів та педагогів. Це впливає на поведінку дітей, та на їхнє ставлення до ровесників. Такими вчинками можна легко втратити контроль над дитиною, навіть будучи дуже мудрим і досвідченим вчителем. Завжди необхідно відводити час для виховання. У педагога зазвичай є своя бібліотека, тому дитина може взяти ту книгу, яку захоче, але з початком навчання потрібно створити окреме місце, де ваш вихованець буде колекціонувати книги, цим створюватиметься у нього власний світогляд, повага до книги, любов до читання. Потрібно навчити дитину цінувати працю педагогів, для якої прикладається чимало зусиль, адже це турбота про долю інших людей. Щоб навчити когось краплинку, вчитель повинен знати ціле море. Ставитися до проблем виховання дітей треба дуже серйозно, бо навчаючи свого сина, ви навчаєте і синів свого сина.

Отже, «вихованець – дзеркало вихователя» [4, с. 149]. Тільки характером можна сформулювати характер, тільки особистість може вплинути на розвиток іншої особистості. Потрібно вміти залишити частинку себе у своїх вихованцях, адже ставлення школярів до знань, отриманих у школі, залежить від того, як вони сприймають вчителя – носія цих знань. Завжди пам'ятати, що ефективність виховання перевіряється найкраще на практиці. Педагогіка як наука про виховання і навчання має стати необхідною не лише для вчителів, а й для батьків, адже кожен свідомий громадянин повинен виховати гідно своїх дітей.

Список використаних джерел

1. Сухомлинский В. А. О воспитании. Москва : Издательство политической литературы, 1982. 269 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. 649 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 5. 637 с.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Київ : Радянська школа, 1988. 304 с.

Святослав СИВОЛОГА

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА Я. А. КОМЕНСЬКОГО ЩОДО ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ

Удосконалення системи освіти в Україні призводить до необхідності подальшого поглибленого вивчення та запровадження на практиці педагогічної спадщини провідних педагогів. У вищих педагогічних навчальних закладах домінантою навчально-виховного процесу стає підготовка вчителя, який усвідомлює свою професійну відповідальність, є людиною культури, що не лише інформує, а й активно впливає на духовно-освітній розвиток тих, кого він навчає та виховує.

У плеяді видатних педагогів минулого одне з чільних місць належить Я. А. Коменському, творча спадщина якого багато століть приваблює увагу дослідників. Він зазначав, що вчитель повинен мати глибокі і ґрунтовні знання, бути взірцем доброчесності, любити свою справу, а до учнів ставитись по-батьківському. На думку видатного педагога, саме від учителя, його освіти, знань і вмінь залежать усі успіхи в роботі школи, у навчанні та вихованні учнів. Я. А. Коменський у своїй фундаментальній роботі «Велика дидактика» відпрацював основні вимоги до вчителя.